

PŘEHLED LATINSKÉHO SOUVĚTÍ

A. Souřadné spojení vět (parataxe, koordinace)

I. Spojení beze spojek (asyndetické)

→ *Veni, vidi, vici.*

II. Spojení spojkové (syndetické): volí se náležitá spojka podle myšlenkového poměru spojovaných vět.

1. Slučovací poměr (kopulativní):

et, -que „a“, „i“, *atque, ac* (*ac* se neklade před samohláskami ani před *h*, a zřídka před *c, g, qu*) „a“, „a to“, „a k tomu“, *neque, nec* „ani“, „a ne“ (*neque quisquam* „a nikdo“, *neque ullus* „a žádný“, *neque umquam* „a nikdy“), *et—et* „i—i“.

2. Odporovací poměr (adverzativní):

sed, vērūm „ale“, „nýbrž“, *at, autem, vērō* „ale“, „avšak“, *atquē* „ale přece“, *tamen* „přece však“.

3. Vylučovací poměr (disjunktivní):

aut, vel, -ve „nebo“, *aut—aut, vel—vel, sive—sive* „buď—nebo“.

4. Stupňovací poměr (gradační):

nōn solum—sed etiam, nōn modo—sed etiam „nejen—nýbrž i“, *quīn etiam* „ba dokonce“.

5. Důvodový poměr (kauzální):

nam „neboť“, *enim* „totiž“.

6. Důsledkový poměr (konkluzivní, rezultativní):

itaque, igitur, ergō „proto“, „tedy“, „tudíž“.

B. Podřadné spojení vět (hypotaxe, subordinace)

I. Vedlejší věty obsahové vyjadřují skutečnost, o které se větou řídící něco vypoovídá; konkretizují tedy obsah věty řídící.

1. Závislé věty oznamovací

a) **Vazba akuzativu, resp. nominativu s infinitivem;** ak. s inf. po slovesech sentiendi (*sentio, video, audio, disco, invenio, scio, intellego, iudico, puto, existimo, spero*), affectuum (*gaudeo, doleo, miror*), dicendi (*dico, nego, affirmo, respondeo, moneo, nuntio, narro, trado, iuro, promitto*) a zřídka faciendi (*facio, efficio*), dále po neosobních výrazech vyjadřujících projevování a známost (*dictum est, memoriae proditum est, constat, apparet, occurrit*), náležitost (*oportet, placet, decet, licet, prodest, praestat*) a výsledek myšlenky (*efficitur, sequitur*); nom. s inf. po pasivních tvarech sloves sentiendi a dicendi.

→ *Video patrem venire.*

→ *Videor felix esse.*

- b) **Věty s faktickým nebo vysvětlovacím (explicativum) *quod*** „že“ s ind. po slovesech affectuum a hodnotících výrazech (*bene facis, vitium est*).
→ *Gaudeo, quod venisti.*
- c) **Věty k určení děje** po slovesech značících, že ten děj je, nebo není — *fit, est, fieri potest, accidit, evenit, contingit, restat, reliquum est, efficitur, sequitur, accedit, tantum abest, mos est, consuetudo est*, a **věty způsobovací** po slovesech *facio, efficio, perficio*; spojka ***ut*** „že“, resp. ***ut nōn*** a po záporné větě řídicí spojka ***quān*** „že ne“ s konj. prez. po čase hlavním a s konj. impf. po čase vedlejším.
→ *Fieri potest, ut non veniam.*
→ *Sol efficit, ut omnia floreant.*
- d) **Záporné výrazy pochybování** se spojkou ***quān*** „že“ s konj. podle časové souslednosti — *non dubito, quin; non est dubium, quin*.
→ *Non dubito, quin verum dixeris.*

2. Závislé věty žádací

- a) **Vazba akuzativu, resp. nominativu s infinitivem** po slovesech *iubeo, veto, cogo, patior, sino, prohibeo* a po slovesech voluntatis (*volo, nolo, malo, cupio, studeo, postulo*).
→ *Magister iubet discipulum scribere.*
- b) **Věty snahové** se spojkami ***ut*** „aby“ a ***nē*** „aby ne“ s konj. prez. po čase hlavním a s konj. impf. po čase vedlejším po slovesech prošení (*oro, peto, precor, rogo*), přání (*opto*), vyžadování a poroučení (*postulo, impero*), pobízení a nucení (*hortor, impello, moneo, suadeo, persuadeo, permoveo, cogo*), připouštění (*concedo, permitto, sino, do*), stanovení (*statuo, constituo, decerno*), pečování (*curo, consulo, specto, operam do*), jednání a dosahování (*ago, assequor, impetro*) a střežení (*caveo*).
→ *Abs te peto, ut mihi ignoscas.*
- c) **Konjunktiv prez., resp. impf. beze spojky** v platnosti věty snahové po slovesech *volo, nolo, fac*.
→ *Volo venias.*
- d) **Věty zabraňovací** se spojkami ***nē, quōminus*** a po záporné větě řídicí ***quān*** „aby ne“ s konj. prez. po čase hlavním a s konj. impf. po čase vedlejším po slovesech zabraňování (*impedio, obsto, recuso, deterreo*).
→ *Impedio te, ne hoc facias.*
- e) **Věty obavné** se spojkami ***nē*** „že“, „aby ne“ a ***nē nōn***, resp. ***ut*** „že ne“, „aby“ podle toho, co mluvčí ve skutečnosti chce, *aby* se stalo; je zde konj. prez., resp. impf. pro děj následný a konj. pf., resp. plpf. pro předčasnost.
→ *Timeo, ne sero venerim.*

3. Závislé věty tázací mají konj. podle časové souslednosti.

- a) **Otázky zjišťovací** jsou uvozeny částicemi ***num, -ne*** „zda“.
→ *Interrogo te, num cras venturus sis.*

- b) **Otázky rozlučovací** mají první člen uvozen částicemi **utrum, -ne** „zda“, další členy jsou uvozeny částicí **an** „či“; je-li druhý člen prostým záporem prvního, vyjadřuje se slovem **necne** „či ne“.
→ *Habeasne pecuniam necne, incertum est.*
- c) **Otázky doplňovací** jsou uvozeny tázacími zájmeny a příslovci.
→ *Dic, quid facias.*

II. Vedlejší věty příslovečné

1. Věty časové (temporální)

a) *Cum*

- α) ***Cum historicum (narrativum)*** „když“ s konj. impf. pro děj současný a s konj. plpf. pro děj předčasný při vyprávění v minulosti.
→ *Cum Caesar appropinquavisset, hostes fugerunt.*
- β) ***Cum temporale*** „kdy“, „když“ s ind.
→ *Cicero sex libros de re publica tum scripsit, cum gubernacula rei publicae tenebat.*
- γ) ***Cum inversum*** „když tu“ s ind. pf.; ve větě řídicí je při současnosti *iam* a ind. impf., při předčasnosti *vix* a ind. plpf.
→ *Vix ver appropinquaverat, cum Hannibal castra movit.*
- δ) ***Cum iterativum*** „kdykoli“ s ind. podle tzv. indikativní souslednosti časové — při současnosti ind. prez., impf., fut. I., při předčasnosti ind. pf., plpf., fut. II.
→ *Cum cecidi, surgo.*
- ε) ***Cum identicum (coincidentiae)*** „tím, že“, „když“ s ind. věty řídicí.
→ *Cum tacent, clamant.*

- b) ***Ubi (primum), ut (primum), simulac, simulatque, simul, cum primum*** „jakmile“ s ind. pf. nebo fut. II.
→ *Ubi primum aliquid novi audivero, ad te scribam.*

- c) ***Postquam, posteāquam*** „poté co“ s ind. pf. při ději v minulosti.
→ *Caesar postquam in Treveros venit, Rhenum transire constituit.*

d) *Dum, donec, quoad, quamdiū*

- α) ***Dum, donec, quoad, quamdiū*** „dokud“ s ind.
→ *Dum spiro, spero.*
- β) ***Dum, donec, quoad*** „až“, „dokud ne“ s ind.; při budoucím ději bývá fut. II.
→ *Exspecta, dum rediero.*
- γ) ***Dum, donec, quoad*** „až by“, „dokud by ne“ s konj. prez. po čase hlavním a s konj. impf. po čase vedlejším.
→ *Exspecta, dum redeam.*
- δ) ***Dum*** „zatím co“ s ind. prez. při libovolném čase ve větě řídicí.
→ *Dum liberi ludunt, parentes laborabant.*

e) **Antequam, priusquam**

α) **S indikativem** prez., pf. a při záporné větě řídící fut. II.

→ *Antequam de re dico, pauca dicam de me.*

β) **S konjunktivem** prez., impf. a plpf. podle souslednosti časové.

→ *Achaei non ante ausi sunt capessere bellum, quam Roma revertissent legati.*

2. **Věty důvodové (kauzální)**

a) **Důvod skutečný**

α) **Quod, quia, quoniam** „protože“ s ind.

→ *Quod male fecisti, castigaris.*

β) **Cum (causale)** „protože“ s konj. podle souslednosti časové.

→ *Cum male feceris, castigaris.*

b) **Důvod nejistý** (vyjádřený cizí osobou) je uvozen spojkou **quod** „protože prý“ s konj. podle souslednosti časové.

→ *Socrates capitis damnatus est, quod corrumperet iuventutem.*

c) **Důvod, na který by se mohlo myslet, ale který je zároveň odmítán**, je uvozen slovy **nōn quod** nebo **nōn quō** „ne proto, že by“ s konj. prez.

(děj nedokonavý) nebo pf. (děj dokonavý) pro přítomnost či budoucnost a s konj. impf. pro děj minulý; místo **nōn quod nōn** bývá také **nōn quīn**.

→ *Epistulam ad te misi, non quod multa haberem, quae scriberem, sed quod tecum absens loqui volui.*

3. **Věty účelové (finální)** se spojkami **ut** „aby“, **nē** „aby ne“ a **nēve** „a aby ne“ s konj. prez. po čase hlavním a s konj. impf. po čase vedlejších.

→ *Venio, ut te videam.*

4. **Věty účinkové (konsekutivní)** mají spojky **ut** „že“, **ut nōn** „že ne“ s konj. samostatným — prez., impf. a pf. (podle toho, jaký čas by měl indikativ, byla-li by věta nezávislá).

→ *Verres Siciliam ita vexavit, ut in antiquum statum restitui non possit.*

5. **Věty podmínkové (hypotetické)** mají spojky **sī** „jestliže“, „kdyby“, **nisi** „jestliže ne“, „kdyby ne“; **sī nōn** při záporu jen některého členu věty nebo v protikladu, **sī minus** není-li druhý člen protikladu uveden; **sīn (autem)** „pakli (však)“ při protikladu, není-li však druhý člen (gramaticky) záporný; **nisi forte, nisi vērō** „leďa jestliže snad“, **nisi quod** „jenže“; spojky **nisi** se užívá u záporných výrazů jako vyjímacího příslovce „leďa“.

a) **Forma indikativní** (reální) má v předvětí i v závětí ind.

→ *Si id dicis, erras.*

b) **Forma možnosti** (potenciální) má v předvětí i v závětí o ději v přítomnosti konj. prez. (nedokonavost) nebo konj. pf. (dokonavost), o ději v minulosti konj. impf.

→ *Si id dicas, erres.*

- c) **Forma neskutečnosti** (ireální) má v předvětí i v závětí o ději v přítomnosti konj. impf., o ději v minulosti konj. plpf.
→ *Si id diceres, errares.*

6. Věty přípustkové (koncesivní)

- a) **Quamquam, etsi, tametsi, etiamsi** „ačkoli“ s ind.
→ *Quamquam male de me dixisti, tamen tibi ignosco.*
- b) **Cum (concessivum)** „i když“, „ačkoli“ s konj. podle souslednosti časové.
→ *Cum male de me dixeris, tamen tibi ignosco.*
- c) **Etiamsi** „i kdyby“, „i jestliže by“ s konj. vět podmínkových.
→ *Honestum, etiamsi a nullo laudetur, natura est laudabile.*
- d) **Quamvis, licet, ut** „jakkoli“, „byť i“, „třebaže“ s konj. přípustkovým — prez. (přítomnost) a pf. (minulost).
→ *Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas.*

7. Věty srovnávací (komparativní)

- a) **Se spojkami atque, resp. ac** „jako“, „než“ s ind. po výrazech podobnosti (*similis, par, aequus, idem, similiter, pariter, aequae, proinde, perinde*) a rozdílnosti (*contrarius, alius, aliter, secus*); avšak *nihil nisi* = nic (jiného) než; předmět srovnání je skutečný.
→ *Omnia contra ac dixisti evenerunt.*
- b) **Se spojkami quasi, ut si, velut si, tamquam si** „jako by“ s konj. vět podmínkových; předmět srovnání je neskutečný.
→ *Romani Hannibalem timebant, velut si ante portas esset.*

III. Vedlejší věty vztažné

1. Věty prostě vztažné s ind.

→ *Quod vobis prodest, nobis nocere non potest.*

2. Relativum copulativum

připojuje samostatnou větu těsněji k ukončené větě předcházející; *qui* = „a on“, „a ten“, „on však“, „on tehdy“.

→ *Helvetii nuntios miserunt. Qui ita cum Caesare egerunt.*

3. Věty srovnávací (komparativní)

- a) **Se vztažným zájmenem** (*qualis, quantus, qui*) **nebo se vztažným příslovcem** (*quam, ut, sicut, cum, quomodo, quemadmodum, quot*) s ind.; ve větě řídící mu odpovídá ukazovací zájmeno (*talis, tantus, idem*), resp. příslovce (*tam, ita, tot*); předmět srovnání je skutečný.
→ *Ut sementem feceris, ita metes.*

- b) **Se vztažným příslovcem quam** „než“ s ind.; ve větě řídící je výraz komparativní; předmět srovnání je skutečný.
→ *Plura dixisti, quam volueras.*

4. Určovací věty druhové s konj. vyjadřují děj, který vyznačuje jistý druh osob nebo věcí a takto určuje některý člen věty řídící.

→ *Non sum is, qui mortis periculo terrear.*

5. **Vztažné věty důvodové** s konj. podle souslednosti časové; před vztažné zájmeno se někdy klade příslovce *quippe, ut, utpote*.
→ *Tribunorum plebis potestas pestifera videbatur, ut quae in seditione et ad seditionem nata esset.*
6. **Vztažné věty účelové** s konj. spojkových vět účelových.
→ *Missi sunt legati, qui pacem peterent.*
7. **Vztažné věty účinkové** s konj. spojkových vět účinkových.
→ *Secutae sunt tantae tempestates, quae pontem interruperint.*
8. **Vztažné věty přípustkové** s konj. podle souslednosti časové.
→ *Ego, qui sero venissem, tamen vidi.*

Literatura

- [1] Bauer, J.—Grepl, M.: *Skladba spisovné češtiny*. 2. vyd. Praha, SPN 1975.
- [2] Novotný, F. et al.: *Základní latinská mluvnice*. 1. vyd. Praha, SPN 1957.
- [3] Quitt, Z.—Kucharský, P.: *Latinská mluvnice*. 1. vyd. Praha, SPN 1972.

Při zpracování tohoto Přehledu bylo užito též výkladů prof. S. Žažy z přednášky *Latinská mluvnice II*, která se konala v jarním semestru 2001 na FF MU v Brně.

Tento dokument si můžete vytisknout pro vlastní potřeby. Můžete jej také distribuovat, ale pouze v nezměněné elektronické podobě, a to zdarma.

Verze textu: 28. 12. 2002

Petr Březina